

Bartosz Trojanowski

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu, Polska
b.trojanowski@hadak.pl
ORCID: 0000-0003-0158-1647

Aplikowanie intencji Mszy Świętej za żywych i zmarłych. Podstawy teologiczne i normy prawa kanonicznego

Application of the Intentions of the Holy Mass
for the Living and the Dead:
Theological Basis and Norms of Canon Law

ABSTRACT: The application of the Eucharist for the living or the dead has essential theological roots. The norms of the Code of Canon Law cannot be analysed without referring to the doctrine of the fruits of celebrating and participating in the Eucharist. The reminder of theologians' teaching on general, personal and special fruit must be the starting point in interpreting the provisions of canon law regarding the possibility of priests applying the fruits of Holy Mass for others. The practice of offering the Holy Mass for anyone living or dead is a Tradition from the Apostles teaching. In this way one can realize that application of the fruits of the Mass for the faithful. It is an important issue connected with the sacrament of the Eucharist. Consequently, this must be reflected in the provisions of canon law. The analysis of canon 901 CCL will help to understand all aspects of applying the fruits of the Eucharist. We analysed the limitations of this application for the living and cases when it is not necessary or not appropriate to celebrate Holy Mass for the deceased. Finally, Gregorian and masses for multiple intentions are worth mentioning. Getting to know the arguments regarding the application of Holy Mass for the living and the dead will not only help to explain this practice in pastoral ministry, but can also contribute to a greater spiritual development and awareness of all the faithful who approach the Lord's Table, both to celebrate and participate in the Eucharist.

KEY WORDS: intention of the Holy Mass, fruits of the Eucharist, Holy Mass for the living and the dead, Gregorian Masses, Mass for multiple intentions

ABSTRAKT: W kwestii aplikowania Mszy św. w intencji zarówno żywych, jak i zmarłych istotną jest jej podstawa teologiczna. Nie można norm kodeksowych analizować bez odniesienia się do doktryny o owocach sprawowania i uczestniczenia w Eucharystii. Przypomnienie nauczania teologów o owocu generalnym, osobistym i specjalnym musi być punktem wyjścia w interpretowaniu przepisów prawa kanonicznego dotyczących możliwości aplikowania przez kapłanów. Praktyka ofiarowania Mszy św. zarówno za żywych, jak i za zmarłych jest Tradycją pochodzącą od samych Apostołów; potwierdzają to Ojcowie Kościoła, jak również archeologia chrześcijańska oraz liturgia pierwszych wieków. W ten sposób można uświadomić sobie, że sprawowanie Mszy św. w intencji wiernych jest bardzo ważną kwestią połączoną z sakramentem Najświętszej Eucharystii. W konsekwencji musi to znaleźć swoje odzwierciedlenie w przepisach prawa kanonicznego, które regulują najważniejsze aspekty kwestii aplikowania intencji mszalnych. Analiza kan. 901 KPK pomoże zrozumieć wszystkie aspekty dotyczące możliwości aplikowania Mszy św. Przeanalizowano, jakie mogą być ograniczenia w możliwości aplikowania za żywych oraz kiedy nie trzeba lub nie powinno się sprawować Mszy św. w intencji zmarłych. Na zakończenie warto poruszyć temat specyficznych form aplikowania intencji, jak Msze św. gregoriańskie oraz zbiorowe. Podstawy teologiczne i prawne podkreślają ich szczególny charakter. Zapoznanie się z argumentami dotyczącymi aplikowania Mszy św. za żywych i za zmarłych pomoże nie tylko w wyjaśnianiu tej praktyki w duszpasterstwie, ale także może przyczynić się do większego rozwoju duchowego i świadomości wszystkich wiernych przystępujących do Stołu Pańskiego, aby sprawować Najświętszą Eucharystię i aby w niej uczestniczyć.

SŁOWA KLUCZE: intencja Mszy św., owoce sprawowania Eucharystii, Msza św. za żywych i za zmarłych, msze gregoriańskie, msze zbiorowe

Wstęp

Sakrament Eucharystii jest sprawowany ze względu na korzyść duchową dla wszystkich ludzi, ponieważ uobecnia on Ofiarę Jezusa Chrystusa na krzyżu dokonaną na Golgocie. Jednak wszyscy wierni uczestniczący w tej Najświętszej Ofierze mają świadomość, że nie każdy człowiek czerpie te same korzyści duchowe ze sprawowanego sakramentu. Jest to związane z teologią owoców Eucharystii. To zagadnienie, które wpływa na dyscyplinę Kościoła dotyczącą możliwości aplikowania przez kapłana intencji Mszy św. podanej przez ofiarodawcę. Co więcej, kapłan ofiarujący owoce wynikające ze sprawowania ofiary eucharystycznej nie jest pozbawiony innych owoców, które czerpie z uczestniczenia we Mszy św. Należy zatem przeanalizować zarówno aspekty teologiczne, jak i obecnie obowiązującą dyscyplinę Kościoła w tym zakresie. Na tej podstawie będzie można zbadać powiązania teologii dogmatycznej oraz prawa kanonicznego w tak ważnej materii, jaką są sakramenty święte, a w szczególności sakrament Najświętszej Eucharystii.

Owoce Eucharystii

Przez owoce Eucharystii należy rozumieć efekty duchowe, jakie moc zbawcza ofiary Jezusa na krzyżu uczyniła obecnym w Ofierze eucharystycznej. Te owoce działają w tym sakramencie w sposób wolny na ludzi uczestniczących z wiarą, nadzieją i miłością do Zbawiciela. Owoce, które owa moc zbawcza rozwija w życiu ludzi wierzących w Chrystusa, w sposób zasadniczy powodują wzrost łaski uświęcającej oraz coraz większe i bardziej intensywne zjednoczenie z Chrystusem w jego misterium paschalnym, według tego szczególnego sposobu, który ofiaruje nam Eucharystia¹. Należy podkreślić zatem, że skutki i owoce Mszy św. są bardzo rozległe i różnorodne, zwłaszcza kiedy uczestniczący w tym sakramencie przyjmuje Komunię Świętą². Przyjmowanie Eucharystii pogłębia zjednoczenie z Chrystusem, pogłębia i odnawia nasze życie łaski otrzymane na chrzcie, gładzi grzechy powszednie i chroni nas równocześnie od przyszłych grzechów śmiertelnych, powoduje budowanie jedności Ciała Mistycznego, czyli Kościoła – także jedności między chrześcijanami³.

Ofiara Mszy św. ma za cel oddanie Bogu najwyższej czci, jest to zatem sposób uwielbienia Boga (*cultus latreuticus*), a także złożenie mu dziękczynienia za otrzymane dobra (*gratiarum actio, eucharistein*)⁴. Można więc powiedzieć, że w Eucharystii człowiek staje do modlitwy w najdoskonalszym znaczeniu⁵. Jednak oprócz uwielbienia i dziękczynienia składanego Bogu Eucharystia ma wymiar przynoszący korzyść każdemu człowiekowi. „Eucharystia jako ofiara jest (...) składana na wynagrodzenie za grzechy żywych i zmarłych, a także by otrzymać od Boga duchowe i doczesne dary”⁶. Ze względu na naszą kondycję duchową, związaną również ze skutkami grzechu pierworodnego, Eucharystia ma podwójny wymiar owoców: przebłagalny za grzechy oraz wymiar prośby, czyli błagalny o różnego rodzaju dobra doczesne⁷. W przebłagalnym zawiera się ponadto prośba o dobra wieczne, bo wyprasząc u Boga odpuszczenie grzechów dla siebie lub dla zmarłych, modląc się o nawrócenie grzeszników, wypraszamy im jednocześnie nadzieję szczęścia wiecznego. Należy także zauważyć, że

¹ Por. Á. García Ibáñez, *L'Eucaristia, dono e mistero. Trattato storico-dogmatico sul ministero eucaristico*, Roma 2008, s. 548.

² Por. C. Bartnik, *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003, s. 724.

³ Por. *Katechizm Kościoła katolickiego* (dalej: KKK), nr 1391–1398 oraz 1416.

⁴ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 42.

⁵ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka...*, dz. cyt., s. 724.

⁶ KKK 1414.

⁷ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 42.

podział ten jest przedstawiony ze względu na podmiot kierowanej modlitwy uwielbienia i dziękczynienia – samego Boga, a w przypadku człowieka – podmiot otrzymujący owoce Eucharystii: błagania i dziękczynienia. Jednak nie należy zapominać o tym, co mówi jedna z prefacji na okres zwykły: „Nasze hymny pochwalne niczego Tobie nie dodają, ale się przyczyniają do naszego zbawienia, przez Chrystusa Pana naszego”⁸. A zatem wszystkie owoce Eucharystii, zarówno związane z celem uwielbienia i dziękczynienia, jak również przebłagania i prośby, przynoszą wiernym duchowe korzyści, przyczyniając się do ich zbawienia.

Te owoce świętości płynące z Eucharystii są wyznaczane, otrzymywane przez wszystkich uczestniczących, wiernych czy nawet całą ludzkość w sposób jednakowy. Będą większe bądź mniejsze w zależności od zaangażowania duchowego każdego z uczestniczących w celebracji liturgicznej ofiary paschalnej⁹. Chodzi tutaj przede wszystkim o wiarę uczestniczącego oraz o jego pobożność¹⁰.

Rodzaje owoców Mszy Świętej

Ze względu na różne sposoby uczestniczenia we Mszy św. rozróżniamy kilka rodzajów owoców Eucharystii: generalny, specjalny i osobisty.

Owoc generalny

Ten owoc wypływa z faktu bycia członkiem Kościoła. Zatem wszyscy wierni uczestniczą w każdej ofierze eucharystycznej sprawowanej we wszystkich kościołach świata ze względu na fakt przynależności do Mistycznego Ciała Chrystusa, a skoro Msza św. sprawowana jest przez kapłana w imieniu Chrystusa i Kościoła, sprawuje ją cały Chrystus (*Totus Christus*) – Głowa i Jego członki. W takiej mierze, w jakiej wierni łączą się duchowo i są zakorzenieni w Kościele, otrzymują łaskę i w ten sposób korzystają z owoców prowadzących ich do świętości. Ten owoc generalny jest dostępny dla całej ludzkości, ponieważ Chrystus nieustannie szuka tych, których może przyprowadzić do Ojca, w każdej Mszy św. składa ofiarę ze swojego życia jako Pośrednik między Bogiem i ludźmi, nie tylko za

⁸ Mszał Rzymski, IV Prefacja zwykła, 56.

⁹ Por. Paweł VI, Encyklika *Mysterium fidei* (3 września 1965 r.), „Acta Apostolicae Sedis” (dalej: AAS) 57 (1965), s. 761, tłum. za: Opoka.pl, https://opoka.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/mysterium_fidei_03091965.html [dostęp: 6.02.2021].

¹⁰ Por. Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, t. 28: *Eucharystia*, Londyn 1974, II-II, q. 82, a. 1, c. oraz a. 3 c.

niektórych, lecz za zbawienie całego świata¹¹. Można powiedzieć, że ten owoc generalny jest gromadzony w skarbcu duchowym Kościoła¹². W myśl nauczania Soboru Watykańskiego II w dobrach duchowych zgromadzonych w tym skarbcu uczestniczy cała ludzkość, ze względu na przynależność do Kościoła¹³, jednak owoc generalny nie jest otrzymywany przez wszystkich w jednakowym stopniu, ze względu na różne stopnie przynależności do Kościoła, a przez to inne są wiara i pobożność, o których już wspomniano.

Owoc specjalny i osobisty

Wszyscy wierni uczestniczący w ofierze eucharystycznej, a w szczególności ci, którzy przyjmują Komunię św., osiągają większe zjednoczenie z Chrystusem i są w stanie otrzymać specjalne owoce świętości wypływające z tego sakramentu. W ofierze Mszy św. oni również ofiarują i są ofiarowani z Chrystusem, a przez to doświadczają tego szczególnego daru, jakim jest owoc specjalny, o którym wspomina teologia scholastyczna¹⁴. Można tu mówić o owocu będącym wynikiem aktualizacji kapłaństwa powszechnego, wypływającego z sakramentu chrztu świętego. W nim wierni świeccy, ofiarowując swoje życie, również składają siebie wraz z Chrystusem na ofiarę miłą Bogu. W ten sposób włączają się bardzo aktywnie w zbawcze misterium eucharystyczne i otrzymują owoc osobowego spotkania z Chrystusem¹⁵.

Owoc osobisty jest szczególną formą owocu specjalnego, ponieważ przysługuje kapłanowi sprawującemu święte misteria ofiary eucharystycznej. Mówi się też o „owocu kapłańskim” z tytułu osobistej celebracji Eucharystii, zwłaszcza wielu mszy¹⁶. Kapłan bowiem uczestniczy w szczególny sposób – poprzez swoją posługę ministerialną – w ofierze Mszy św. Na mocy swojej wyjątkowej konsekracji w momencie święceń i misji kapłan sprawuje ofiarę eucharystyczną *in persona Christi*¹⁷. Łączy się bardzo intymnie z Chrystusem podczas sprawowania Eucharystii (użycza swojego głosu, swoich rąk, swojego serca – cały jest

¹¹ Por. Á. García Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 548.

¹² Por. D. Ruotolo, *Chi morrà, vedrà. Il Purgatorio e il Paradiso*, Napoli 1984, s. 110–111.

¹³ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja *Lumen gentium* (dalej: LG), nr 14–16.

¹⁴ Por. Á. García Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 548–549.

¹⁵ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka...*, dz. cyt., s. 726.

¹⁶ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka...*, dz. cyt., s. 726.

¹⁷ „Kapłan sprawuje Najświętszą Ofiarę «in persona Christi» – to znaczy więcej niż «w imieniu» czy «w zastępstwie» Chrystusa. «In persona» to znaczy: w swoistym sakramentalnym utożsamieniu się z Prawdziwym i Wiecznym Kapłanem, który Sam tylko Jeden jest prawdziwym i prawowitym Podmiotem i Sprawcą tej swojej Ofiary – i przez nikogo właściwie nie może być w jej spełnianiu wyręczony” – Jan Paweł II, List Apostolski

zaangażowany w sposób sakramentalny w ofiarę eucharystyczną, łącząc ofiarę ze swojego życia z ofiarą Chrystusa Ukrzyżowanego)¹⁸.

Owoc szczególny, który najbardziej dotyczy tematu tego artykułu, jest wynikiem aplikowania Mszy św. przez kapłana w danej intencji. Przez ten rodzaj włączenia w ofiarę Chrystusa uobecnianą w ofercie Mszy św. ludzie wierzący, za których sprawowana jest ta ofiara przez kapłana, otrzymują łaskę zbawczą i mogą się w nich zrodzić owoce, które stanowią wyjątkowy dla nich dar¹⁹. Było już powiedziane, że Eucharystia to najdoskonalsza forma modlitwy i w tym kontekście należałoby to powtórzyć, ponieważ właśnie w tej formie nasze prośby zostają przedstawiane Ojcu przez jego Syna w Duchu Świętym. Jednak należy zauważyć, że owoce Eucharystii są uzależnione od dyspozycji wiernego do ich przyjęcia. A zatem skuteczność tego szczególnego owocu jest możliwa przy założeniu, że wierny jest otwarty na działanie łaski i ma wolę z nią współpracować. W konkretnym przypadku jeśli zostanie aplikowana Msza św. w intencji nawrócenia kogoś bliskiego, to jej owoce zostaną udzielone tej osobie, jednak ich skuteczność w życiu tej osoby jest zdeterminowana przez jej wolę. Bóg do końca szanuje wybór człowieka. A zatem nie możemy mówić tutaj o jakimś automatyzmie, ale raczej o wejściu w szczególną relację Boga i człowieka oraz współpracy człowieka z Bożą łaską²⁰.

Czesław Bartnik wymienia jeszcze inne owoce: odkupieńczy lub proodkupieńczy oraz duchowy owoc. Ten pierwszy przynależy człowiekowi ze względu na fakt, że jest on istotą potrzebującą odkupienia. W związku z tym mogą otrzymać je już osoby w stanie poczęcia, jeszcze przed narodzeniem. Drugi owoc wyodrębniony przez teologa to owoc dla ludzi, którzy są chorzy, prześladowani, uwięzieni lub znajdują się w wielkiej odległości od kościoła i z tych powodów nie mogą uczestniczyć w ofercie eucharystycznej. Oni łącząc się duchowo ze sprawowaną Mszą św., w ściśle określonym lub nawet niesprecyzowanym miejscu na świecie mogą uczestniczyć w duchowych dobrach wypływających z tej ofiary²¹. Jest to swoistego rodzaju „nostalgia liturgiczna”, a w praktyce Kościoła rozpoznana jest też jako praktyka komunii duchowej. Owoce takiego uczestnictwa również zależą od predyspozycji przyjmującego. Należy jednak zauważyć, że te dwa rodzaje owoców mieszczą się w kategorii generalnego owocu Eucharystii.

Dominicae Cenaе 8, AAS 72 (1980), s. 128–129, tłum. za: Wiara.pl, <https://papiez.wiara.pl/doc/377312.Dominicae-cenae-o-tajemnicy-i-kulcie-Eucharystii/8> [dostęp: 6.02.2021].

¹⁸ Por. Á. García Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 549.

¹⁹ Por. Á. García Ibáñez, *L'Eucaristia...*, dz. cyt., s. 549.

²⁰ Por. G. Rambaldi, *Eucaristia: il mistero dell'altare nel pensiero e nella vita della Chiesa*, Roma 1957, s. 419–420.

²¹ Por. C. Bartnik, *Dogmatyka...*, dz. cyt., s. 726.

Fundament teologiczny będzie pomocny we właściwym zrozumieniu kwestii prawnych dotyczących aplikowania Mszy św. w intencjach podanych przez wiernych.

Teologia o owocach Mszy Świętej obecna w Kodeksie Prawa Kanonicznego

Wśród przepisów prawa kanonicznego dotyczących sakramentu Eucharystii jest kilka regulujących kwestię aplikowania intencji Mszy św. Oprócz kan. 901 KPK, którego egzegeza zostanie przeprowadzona w dalszej części tego artykułu, jest jeszcze jeden, w którym ustawodawca powszechny stwierdza, że „zgodnie z uznanym zwyczajem Kościoła, każdy kapłan celebrujący lub koncelebrujący Mszę św. może przyjąć ofiarę złożoną, aby odprawił Mszę św. w określonej intencji” (kan. 945 §1 KPK). Jest to zatem potwierdzenie w praktyce prawnej teologii o owocach Mszy św., a konkretniej wyróżnienia faktu, że kapłanowi przysługuje ten owoc szczególnie, związany z aplikowaniem Mszy św. w konkretnej intencji. Co więcej, prawodawca podkreśla w kan. 901 KPK, że kapłan może aplikować intencję za kogokolwiek spośród żywych czy zmarłych. Wcześniej wspomniana norma kodeksowa przypisuje, że zgodnie ze zwyczajem Kościoła kapłan może za aplikowanie Mszy św. w intencji ofiarodawcy lub według jego intencji otrzymać ofiarę. Jest to zatem potwierdzenie teologii szczególnego owocu przypisanego do kapłaństwa ministerialnego związanego ze sprawowaniem ofiary eucharystycznej w konkretnej intencji, który to owoc kapłan może przekazać innym wiernym. A Kościół akceptuje zwyczaj, że za darowanie tego owocu kapłan może przyjąć ofiarę – zwykle pieniężną, choć nie jest to wyraźnie powiedziane. Jednak z drugiej strony, ze względu na specyficzną materię, prawodawca zastrzega, że od przekazywania owoców związanych z aplikowaniem Mszy św. i związanych z nimi „ofiar mszalnych należy odsunąć wszelkie pozory transakcji lub handlu” (kan. 947 KPK).

Kolejnym argumentem potwierdzającym kierowanie się przez prawodawcę powszechnego teologią owoców mszalnych w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku jest fakt, że w kan. 945 § 2 znajduje się przepis prawny następującej treści: „usilnie zaleca się kapłanom, ażeby także nie otrzymawszy ofiary, odprawiali Mszę św. w intencji wiernych, zwłaszcza ubogich”. Trudno jest zinterpretować ten przepis, jakoby tylko zachęcał kapłanów, aby sprawowali Mszę św., nawet jeśli nie mają intencji. Gdyby przyjąć taki zamysł ustawodawcy, ten kanon nie miałby takiej formy. Tutaj wyrażona jest troska, aby nawet jeśli nie została złożona ofiara pieniężna, a wyrażona została prośba o aplikowanie

intencji, kapłan uczynił to bez ofiary – dotyczy to zwłaszcza ubogich, jak podkreśla ustawodawca. Wyrażona została w ten sposób troska o to, aby ubodzy nie utracili możliwości otrzymywania tych owoców szczególnych Mszy św. związanych z posługą kapłańską. Kapłan sprawując Mszę św. w intencji wiernych, którzy są ubodzy i których nie stać na złożenie ofiary, nie otrzyma od nich daru zamiennego, ale z pewnością realizuje w ten sposób uczynek miłosierdzia, modląc się za żywych lub zmarłych (por. Jk 5,16). Ustawodawca nie wypowiada tego faktu, ale jest to jak najbardziej zgodne z duchem Ewangelii, aby gromadzić sobie skarby w niebie (por. Mt 6,20). Z drugiej strony prawodawca powszechny staje po stronie kapłanów, przypominając wiernym, że kiedy składają ofiarę, aby w ich intencji została odprawiona Msza św., to uczestniczą w trosce utrzymania szafarzy, dzieł oraz szeroko rozumianego dobra Kościoła. To w wielu przypadkach w głównej mierze z ofiar mszalnych składa się utrzymanie kapłanów, dlatego prawodawca nie tylko uznaje ten zwyczaj ofiar mszalnych za aplikowanie intencji wiernych, ale przede wszystkim przypomina i zachęca, aby byli oni wspierani w ten sposób i przez to mieli zapewnione utrzymanie (por. kan. 946 KPK).

Inny aspekt potwierdzający tezę, że teologia owoców mszalnych jest obecna w przepisach prawa kanonicznego, to fakt, że prawodawca powszechny nakazuje zarówno biskupowi diecezjalnemu, administratorowi diecezji, jak i każdemu proboszczowi oraz administratorowi parafialnemu, aby w każdą niedzielę i święta nakazane sprawowali msze w intencji powierzonego sobie ludu *pro populo* (por. kan. 388, 429, 534, 540 KPK). Normy te są potwierdzeniem, że istnieje różnica między owocem kapłańskim Mszy św. aplikowanej przez kapłana za wiernych a tym generalnym związanym z uczestnictwem w Eucharystii, z której przecież czerpie cały Kościół. Gdyby prawodawca nie uznawał takiej różnicy, nie nakazywałby sprawowania pasterzom Mszy św. i aplikowania szczególnego owocu wynikającego z posługi kapłańskiej w intencji powierzonych im wiernych. W tych normach zatem wyraża się również troska, aby żaden z wiernych nie pozostał pozbawiony tego owocu Mszy św. Jest tutaj też wyrażona nadzieja, że wierni będą otwierać się na działanie tego daru i współpracować z otrzymywanymi łaskami, tak aby jak najbardziej skuteczna była modlitwa pasterzy za powierzony im lud.

Egzegeza kan. 901

Wśród norm prawa kanonicznego, u których fundamentów stoi teologia owoców mszalnych, znajduje się kan. 901 KPK. W swojej związanej treści zawiera bardzo znaczący przekaz: „Kapłan może odprawiać Mszę świętą za kogokolwiek,

zarówno za żywych, jak i za zmarłych” (kan. 901 KPK). Należy zatem przyrzeć się wszystkim elementom tego kanonu oraz prześledzić historię tworzenia się tej normy prawnej wraz z uwzględnieniem źródeł prawa, aby dokładnie zinterpretować i przeprowadzić jego egzegezę.

Źródła prawno-teologiczne dla kan. 901

Wśród źródeł prawa znajduje się wskazany jedynie kanon z Kodeksu Prawa Kanonicznego (por. can. 809 CIC 1917) oraz dekret *Accidit* z 11 czerwca 1976 wydany przez Świętą Kongregację Doktryny Wiary²². To informacja o tyle znacząca, że w przygotowaniach formuły kanonu dekret ten odgrywał istotną rolę, jeśli chodzi o zmiany brzmienia w stosunku do relatywnej normy poprzedniego Kodeksu.

Należy jednak również wziąć pod uwagę źródła prawa normy prawnej z Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego w celu określenia wszystkich fundamentów przepisu znajdującego się w nowym Kodeksie. Wśród najważniejszych źródeł kan. 809 CIC1917 można wymienić stwierdzenia Soboru Trydenckiego. Chodzi o dwie kwestie związane z aplikowaniem Mszy św. w konkretnych intencjach:

Owoce ofiary (tej krwawej) otrzymuje się przeobficie przez tę niekrwawą, która w żaden sposób nie umniejsza tamtej. Stąd słusznie składa się ją nie tylko za grzechy, kary, zadośćuczynienia i inne potrzeby żyjących wiernych, ale zgodnie z tradycją apostołów, również za zmarłych w Chrystusie, jeszcze nie w pełni oczyszczonych²³.

W tej pierwszej wypowiedzi ojców Soboru Trydenckiego poruszona została kwestia zarówno możliwości sprawowania ofiary eucharystycznej za żywych i to w różnych ich potrzebach, jak i za zmarłych przebywających w czyszceniu²⁴.

²² Por. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum *Accidit*, AAS 68 (1976), s. 621–622.

²³ Sobór Trydencki, Sesja XXII, R. 2 [c], [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, A. Baron, H. Pietras (red.), t. 4/2, Kraków 2007 (dalej: DSP), s. 641.

²⁴ Wypowiedź ta ściśle jest związana z normą dyscyplinarną zawartą w kanonach o Mszy św.: „Gdyby ktoś mówił, że msza jest tylko ofiarą pochwalną i dziękczynną lub jedynie pamiętką ofiary złożonej na krzyżu, a nie przebłagalną; albo że pomaga wyłącznie przyjmującemu [Komunię] i nie powinna być składana za żywych i umarłych, za grzechy, kary, zadośćuczynienia ani w innych potrzebach – niech będzie wyklęty”; Sobór Trydencki, Sesja XXII, *Kanony o Najświętszej ofierze mszy świętej* 3, [w:] DSP, s. 647.

Tej drugiej kwestii – modlitwy za zmarłych – poświęcony jest drugi tekst źródłowy, kan. 809 CIC₁₉₁₇:

Ponieważ Kościół katolicki – pouczony przez Ducha Świętego, w oparciu o Pismo Święte oraz starożytną tradycję ojców, podczas świętych soborów, a ostatnio na tym ekumenicznym soborze – nauczał, że istnieje czyściec, a dusze w nim zatrzymane wspierane są wstawiennictwem wiernych, szczególnie zaś miłą [Bogu] ofiarą ołtarza, święty sobór nakazuje biskupom pilną troskę o to, by chrześcijanie wierzyli, zachowywali, byli nauczani oraz by wszędzie głoszono zdrową naukę o czyścicu, przekazaną przez świętych ojców i święte sobory²⁵.

Oprócz tych wypowiedzi Soboru Trydenckiego źródłami przepisu dotyczącego aplikowania owoców Mszy św. w konkretnych intencjach są też wypowiedzi różnych papieży²⁶. Wszystkie one zawierają pouczenie, że można ofiarować Mszę św. za żywych lub za zmarłych, ponieważ owoce mszalne są skuteczną dla nich pomocą.

W Kodeksie z 1917 roku podane są źródła normy kodeksowej, zaczynając od Soboru Trydenckiego, co mogłoby sugerować, że teologia owoców eucharystycznych rozwinęła się dość późno, a za nią pojawiła się dopiero dyscyplina kanoniczna dotycząca możliwości ofiarowania w intencji żywych i zmarłych sprawowanej przez kapłana Eucharystii. Jednak uważna lektura tych dokumentów prowadzi do wniosków, że jest to zwyczaj, który – jak głoszą ojcowie Soboru Trydenckiego – pochodzi z „tradycji apostołów”. Jest to stanowisko zgodne z nauczaniem wielu Ojców Kościoła, którzy potwierdzają, że Eucharystia sprawowana za zmarłych i za żywych była przekazywana przez pokolenia wierzących i pochodzi z nauczania apostołowskiego. Również liturgia Kościoła oraz archeologia chrześcijańska potwierdzają, że w pierwszych wiekach w modlitwie

²⁵ Sobór Trydencki, Sesja XXV, *Dekret o czyścicu* 1, [w:] DSP, s. 779.

²⁶ Por. Innoentius III, Ep. *Eius exemplo*, 18 dec. 1208, *Proffessio fidei Waldensibus praescr.*, [w:] Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (dalej: DH) 797; *Proffessio fidei* (in Conc. Lugdunen. II) a Michaelae Palaeologo Gregorio X oblata, a. 1274, [w:] DH 856; Eugenius IV (in Conc. Florentin.), Cons. *Laetentur caeli*, 6 iul. 1439, §5, [w:] DH 1304; Gregorius XIII, Const. *Sanctissimus*, a. 1575, *Proffessio fidei Graecis praescr.*, [w:] DH 1866; Benedictus XIV, *Etsi pastoralis*, 26 maii 1742, § I, n. III, [w:] *Fontes*, P. Gasparri (ed.), t. I, Romae 1923, s. 737, n. 328; Benedictus XIV, ep. *Nuper ad Nos*, 16 mart. 1743, *Proffessio fidei Maronitis praescr.*, [w:] *Fontes*, t. I, dz. cyt., s. 782, n. 335; Pius VI, const. *Auctorem fidei*, 28 aug. 1794, prop. 30, [w:] DH 2630; Pius IX, Ep. Encycl. *Amantissimi Redemptoris*, 3 maii 1858, [w:] *Fontes*, dz. cyt., t. 2, s. 920–925, n. 524; Leo XIII, Ep. Encycl. *Mirae caritatis*, 28 maii 1902, [w:] DH 3363; Benedictus XV, Const. *Incrumentum*, 10 aug. 1915, [w:] *Fontes*, dz. cyt., t. 3, s. 852–854, n. 706.

eucharystycznej wspominało żywych i zmarłych, a w szczególne dni lub rocznice sprawowano Mszę św. w intencji zmarłego²⁷.

Zarys redakcji kan. 901 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Historia redakcji kan. 901 KPK jest zasadniczo bardzo krótka. Nie było nad tym kanonem zbyt wielkiej dyskusji teologicznej czy też prawnej. Jedynie przy prezentacji nowej, lekko zmienionej formy kanonu zostało zaproponowane, aby przy uwzględnieniu dekretu Kongregacji Nauki Wiary zrezygnować z brzmienia kan. 2262, ponieważ dopuszczone jest, aby sprawować Mszę św. również z tych, którzy nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim²⁸.

Egzegeza kan. 901 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

W swojej treści w płaszczyźnie znaczeniowej kan. 901 KPK nie powoduje jakichś kłopotów interpretacyjnych. Przepis prawny w nim zawarty jest bardzo jasny: „kapłan może odprawiać Mszę świętą za kogokolwiek, zarówno za żywych, jak i za zmarłych”. Jednak kiedy przychodzi rozważyć wszystkie przypadki, które mogą być brane pod uwagę w oparciu o ten kanon, otrzymujemy duże bogactwo interpretacyjne.

W pierwszej kolejności jest oczywistym, że prawodawca mówi o kapłanie jako podmiocie sprawującym ofiarę Mszy św., czyli o biskupie lub prezbiterze, bo tylko oni sprawują sakrament Eucharystii *in persona Christi*, tylko oni mogą być szafarzami tego sakramentu. Kan. 900 KPK doprecyzowuje tę kwestię, mówiąc, że chodzi o kapłana ważnie wyświęconego – ze względu na fakt, że aplikowanie specjalnych owoców Eucharystii dokonuje się przez kapłana z tytułu sprawowania tego sakramentu w osobie Chrystusa, a to dokonuje się na mocy sakramentu święceń prezbiteratu i episkopatu, nie zaś ze względu na osobistą predyspozycję kapłana. Stąd też istotę stanowi, aby kapłan był ważnie wyświęcony, bo tylko wtedy działa *in persona Christi*. A zatem należy podkreślić, że kapłan, który nie został ważnie wyświęcony, nie może aplikować intencji Mszy św.; ponieważ nie jest szafarzem Eucharystii, sprawuje Mszę św. nieważnie. W takim przypadku należałoby, w momencie stwierdzenia nieważności święceń, aplikować wszystkie

²⁷ Por. B. Trojanowski, *Il suffragio per le anime purganti nell'epoca patristica*, Roma 2017, szczególnie rozdz. II i III.

²⁸ Por. „Communicaciones” 13 (1981), s. 244.

intencje mszalne, które zostały przyjęte przez tego nieważnie wyświęconego kapłana. Jeśli byłoby ich zbyt dużo, należałoby się przez ordynariusza miejsca zwrócić do Kongregacji ds. Duchowieństwa, która ma kompetencje redukcji zobowiązań tego rodzaju²⁹. W takim przypadku taka petycja wydaje się jak najbardziej uzasadniona. Podobnie ktoś, kto uzurpowałby sobie władzę święceń, nie sprawuje ważnie Eucharystii, a zatem nie może aplikować specjalnych owoców ofiary Mszy św., ponieważ nie sprawuje ani sakramentu, ani nie działa w osobie Chrystusa (por. kan. 900 §1 KPK). Za takie uzurpowanie sobie władzy święceń i symulowanie sakramentu, bez względu na motywację, czy to świętokradczą, czy ze względu na możliwość przyjęcia ofiary mszalnej, jest przewidziana kara *latae sententiae* dla wiernych obrządku łacińskiego, a jeśli ten, kto symulował, jest duchownym, zaciąga z mocy samego prawa karę suspensy, w przypadku wiernych świeckich interdymtu (por. kan. 1378 § 2, 1°). W sytuacji wiernych obrządków wschodnich kara zostaje nałożona i możliwa jest nawet ekskomunika większa (por. kan. 1443 KKKW).

Następnie prawodawca przez stwierdzenie „może odprawiać Mszę świętą za kogokolwiek” potwierdza, w obowiązującym systemie prawa kanonicznego, wielowiekową praktykę Kościoła, sięgającą tradycji apostoelskiej sprawowania Eucharystii w intencji żywych i zmarłych. Jednak należy stwierdzić, że stwierdzenie „za kogokolwiek” (łac. *quibusvis*) jest terminem bardzo szerokim i w specyfice tej normy kodeksowej może spowodować największą trudności. Dla właściwego zrozumienia tego słowa w kontekście całego kanonu należy pamiętać, że treść kanonu w stosunku do paralelnego z poprzedniego Kodeksu została nieznacznie zmieniona. To znaczy usunięto klauzulę opisującą przypadki zawarte w kan. 2262 § 2, 2° CIC 1917. W nim przewidziane były przepisy dotyczące możliwości sprawowania Eucharystii przez kapłana w intencji ekskomunikowanego, jeśli jest to Msza św. „prywatna” (łac. *Missa privata*), z wykluczeniem skandalu, jeśli to intencja za zmarłego, a jeśli za żywego, to wyłącznie o jego nawrócenie (por. kan. 2262 § 2, 2° CIC 1917). Jednak pojawiające się słowo „ktokolwiek” już w Kodeksie z 1917 roku nasuwało wiele wątpliwości i trudności interpretacyjnych. W związku z tym do Kongregacji Nauki Wiary spływały pytania związane z możliwością odprawiania Mszy św. w intencji wiernych z innych kościołów i wspólnot eklezjalnych, którzy nie są w pełnej jedności z Kościołem katolickim. Kongregacja na te zapytania odpowiedziała w formie dekretu, rozwiązując wątpliwości³⁰. W formułowaniu nowego przepisu prawnego ten dokument został uwzględniony i jest wymieniony jako źródło

²⁹ Por. Jan Paweł II, Konstytucja Apostolska *Pastor Bonus*, art. 97, 2°, AAS 80 (1988), s. 884.

³⁰ Por. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum *Accidit*, dz. cyt., s. 621–622.

prawa, jedyne oprócz kan. 809 z poprzedniego Kodeksu, a zatem to właśnie ten dokument wpłynął na nieznaczne modyfikacje kanonu w nowym Kodeksie.

Ustawodawca po stwierdzeniu, że Msza św. może być odprawiana przez kapłana za „kogokolwiek”, doprecyzowuje, że „zarówno za żywych, jak i za zmarłych”. Należałoby zatem stwierdzić, że w przypadku żywych beneficjentem specjalnego owocu wypływającego z posługi ministerialnej kapłana może być każdy żyjący człowiek. Jednak należy kierować się, szczególnie w takich kwestiach, roztropnością duszpasterską. W przypadku określenia, czy można aplikować Mszę św. w intencji żywego, nadal można kierować się wyznacznikiem zawartym w klauzuli kan. 2262 § 2, 2° CIC 1917, a mianowicie *remoto scandalo*. Jeśli jest oddalone jakiegokolwiek zgorzenie wśród wiernych, oznacza to, że za tę osobę można odprawić Mszę św. Z drugiej strony zrezygnowanie z tejże klauzuli powoduje, że należy rozumieć, iż intencja Mszy św. może być również inna niż tylko o nawrócenie, np. o łaskę zdrowia. Skoro to ograniczenie zostało zniesione, to znaczy, że utraciło moc obowiązującą. Podobnie jak wcześniej przywołany wyznacznik wykluczenia skandalu, jednak on bez względu na moc prawną danego przepisu obowiązuje w rozumieniu roztropności duszpasterskiej.

Wziąwszy te elementy pod uwagę, należy stwierdzić, że owoce Mszy św. mogą być aplikowane w intencji każdego żywego, nawet jeśli chodzi o tych, którzy są daleko od Kościoła lub zerwali z nim jedność (apostaci, osoby, które notorycznie porzucają wiarę katolicką, schizmatycy, heretycy), oraz za tych, którzy zaciągnęli na siebie kary kościelne (ekskomunikowani, suspendowani, z karą interdyktu). Chociaż nie zaznaczono, jak w poprzednim Kodeksie w przypadku ekskomunikowanych, że jest możliwe sprawowanie intencji o ich nawrócenie, to jednak owocność jakiegokolwiek łaski zakłada także tę intencję. Nie może ktoś skutecznie przyjąć owoców Mszy św., jeśli nie dokonuje się w nim uświęcenie. A zatem tak naprawdę każda intencja za żywych – zwłaszcza tych, którzy utracili z różnych powodów łaskę uświęcającą, a przez to również łączność z Kościołem – zakłada ich nawrócenie. Co więcej, w przypadku modlitw eucharystycznych, w których można wspominać imiona żywych, należałoby nie wypowiadać tych imion, których nie można zaliczyć do grona ochrzczonych, będących w jedności z Kościołem katolickim lub których wspomnienie dla wspólnoty mogłoby być zgorzeniem.

W przypadku aplikowania owoców Mszy św. za zmarłych należy kierować się roztropnością duszpasterską. Jednak w tym przypadku z pomocą przychodzi nam przepisy zawarte w dekrecie Kongregacji Nauki Wiary, który może stanowić wyjaśnienie dla normy kodeksowej, skoro znajduje się w jej źródłach, a przez to pomaga zrozumieć *mens legislatoris* (por. kan. 17 KPK). Dekret *Accidit* dotyczy możliwości sprawowania Eucharystii w intencji zmarłych niebędących w pełnej

jedności z Kościołem katolickim, jeśli są spełnione dwa warunki: Msza św. będzie sprawowana dla bliskich, przyjaciół lub podwładnych zmarłego oraz nie będzie zgorszenia wśród wiernych według osądu ordynariusza³¹. W ten sposób został abrogowany zakaz sprawowania jakiegokolwiek Mszy św. za zmarłych, którzy za życia nie byli w pełnej łączności z Kościołem (por. kan. 1240 § 1,1° CIC 1917; 1241 CIC 1917). Obecnie zakaz sprawowania pogrzebu katolickiego obejmuje „odmowę odprawienia jakiegokolwiek Mszy świętej pogrzebowej” (kan. 1185 KPK). Ta odmowa obejmuje notorycznych apostatów, heretyków, schizmatyków, osoby, które wybrały spalenie swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej, innych jawnych grzeszników, przyznanie którym pogrzebu mogłoby wywołać publiczne zgorszenie wśród wiernych (por. kan. 1184 KPK). Ta odmowa została ograniczona do sprawowania Mszy św. pogrzebowej w jakiegokolwiek formie, a nie dotyczy Mszy św. za zmarłego. A zatem w rocznicę śmierci czy z innych okazji można w formie duchowej pomocy zmarłemu ofiarować w jego intencji owoce Mszy św. wynikające z posługi kapłana. Jednak należy pamiętać, że tylko w przypadku ochrzczonych można wymieniać ich imiona w modlitwach eucharystycznych. W oparciu o Dekret *Accidit* należy dodać, że w przypadku ochrzczonych niebędących za życia w pełnej jedności z Kościołem katolickim nie należy wymieniać ich imion w modlitwie eucharystycznej³². Podobnie należałoby uczynić w przypadku tych zmarłych, którym odmówiono pogrzebu katolickiego³³.

Ze względu na brzmienie kanonu należy również wykluczyć pewnego rodzaju intencje, które nie dadzą się pogodzić z wiarą i moralnością chrześcijańską. W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że nie ma potrzeby modlić się za świętych i błogosławionych, ponieważ oni nie potrzebują już modlitwy. Owszem, można się modlić o pomnożenie ich kultu lub o kanonizację dla błogosławionego³⁴. Również nieprzewidziane jest odprawianie nabożeństwa pogrzebowego, a co za tym idzie także innych mszy przebłagalnych za dziecko, które umarło po chrzcie świętym, a przed wejściem w wiek rozeznania. Ponieważ wierzymy, że przez chrzest święty dziecko stało się przybranym dzieckiem Bożym, a skoro zostało wezwane przez Boga do siebie, to ufamy, że On dał mu udział w życiu wiecznym³⁵, dlatego też Msza św. w czasie pogrzebu dziecka nie jest sprawowana za zmarłego, a raczej aby Bóg zesłał pociechę dla

³¹ Por. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum *Accidit*, dz. cyt., s. 622.

³² Por. Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Decretum *Accidit*, dz. cyt., s. 622.

³³ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 43.

³⁴ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 43.

³⁵ Por. *Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1998, nr 197 A.

rodziców i rodziny. Stąd też przepisy liturgiczne na pogrzeb dziecka przewidują biały kolor szat³⁶. Co więcej, w układzie Mszału Rzymskiego formularze Mszy pogrzebowych dla dzieci stanowią osobny komplet obok innych czterech zbiorów: *Msze pogrzebowe*, *Msze w rocznicę śmierci lub pogrzebu*, *Msze w różne wspomnienia zmarłych*, *Modlitwy za zmarłych*³⁷. Msze w czasie pogrzebów dzieci zostały wyłączone z formularzy pogrzebowych³⁸.

Podobnie nasuwa się myśl, że nie powinno się sprawować Mszy św. za potępionych, ponieważ im ta modlitwa już nie pomoże, ale ze względu na sam fakt, iż Kościół nie dokonuje publicznego potępienia w takiej formie, jak dokonuje publicznej kanonizacji. Z tego względu nie mamy pewności, kto jest potępiony, a zatem nie możemy stwierdzić, że w intencji tego zmarłego nie można odprawić Mszy św.³⁹

Wśród intencji, których nie należy przyjmować, z pewnością powinny znaleźć się takie, które nie są zgodne z duchem Ewangelii Chrystusowej. W myśl słów Apostoła „błogosławcie, a nie złorzeczcie” (Rz 12,14b) nie należałoby przyjmować żadnych intencji złorzeczących bliźniemu.

Pozostaje jeszcze kwestia intencji, których ofiarodawca nie chce wypowiedzieć na głos, jak „intencja Panu Bogu wiadoma” lub „według intencji ofiarodawcy” (łac. *dantis*). Rzeczywiście eksperci w dziedzinie prawa kanonicznego dopuszczają możliwość odprawienia Mszy św. po prostu w intencji tego – lub jeszcze bardziej precyzyjnie, według intencji tego – kto złożył ofiarę⁴⁰. Nie jest koniecznym, aby kapłan sprawujący Mszę św. znał taką intencję; może być ona znana jedynie Panu Bogu i ofiarodawcy, stąd jej nazwy. Co więcej, z roztropności duszpasterskiej wynika, że kapłan nie powinien się domagać wyjawienia takiej intencji, ponieważ może ona dotyczyć bardzo delikatnej materii. Jeśli intencja byłaby niegodziwa lub złorzecząca, to z pewnością owoce nie zostaną udzielone, ze względu na fakt, że nie są zgodne z wolą Bożą.

Podobnie jest w przypadkach, kiedy wypowiedzenie intencji mszalnej na głos w danych okolicznościach mogłoby spowodować zgorzienie, np. w małej społeczności, modlitwa w intencji kogoś, kto popełnił jakąś zbrodnię, mogłaby spotkać się z wielkim niezrozumieniem, a wręcz publicznym sprzeciwem wiernych, tak jak modlitwa za polityka w dniu wyborów, kiedy obowiązuje cisza wyborcza itp. W takich sytuacjach usprawiedliwione jest odprawienie Mszy św.

³⁶ Por. *Obrzędy pogrzebu...*, dz. cyt., nr 137.

³⁷ Por. *Mszał rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 204–242.

³⁸ Por. M. Szypa, *Nadzieja zbawienia w liturgii pogrzebu dzieci*, „Liturgia Sacra” 22 (2016), s. 475.

³⁹ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 43.

⁴⁰ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 42.

bez publicznego ogłoszenia, a jedynie stwierdzenie, że jest sprawowana według intencji ofiarodawcy. Nie jest wymagane poinformowanie o tym, że nie zostanie ogłoszona intencja, choć ze względu na zwyczaj panujący we wspólnotach parafialnych zachowanie go w szczególnych sytuacjach może powodować nieporozumienia. Dlatego warto zatroszczyć się o to, aby w momencie przyjmowania takiej intencji poinformować, że nie zostanie ona ogłoszona publicznie. Gdyby kapłan przyjął taką intencję wcześniej, a dopiero potem zorientował się o możliwym zgorzeniu, to należałoby powiedzieć ofiarodawcy o tym, że Msza św. będzie sprawowana w danej intencji bez publicznego ogłoszenia jej. Jeśli byłoby to niemożliwe, kapłan i tak może postąpić w ten sposób. Powszechne prawo nie nakłada obowiązku wygłaszania przyjętych intencji, a jedynie wypełnienie obowiązku odprawienia i aplikowania Mszy św. w intencji tych, którzy złożyli ofiarę (por. kan. 949 KPK). Kapłan jest zaś zobowiązany do tego, aby odsunąć niebezpieczeństwo zgorzenia, a zatem roztropność duszpasterska nakazuje, aby w takich przypadkach nie wypowiadał publicznie intencji, w której aplikuje owoce Mszy św.

Specyficzne formy aplikowania owoców Mszy Świętej

Zwyczajnym sposobem aplikowania owoców Mszy św. jest ofiarowanie podczas sprawowania Eucharystii intencji jednego ofiarodawcy. Jednak Kościół rozpoznaje i dopuszcza inne specyficzne formy aplikowania owoców sprawowanej Eucharystii wynikających z posługi ministerialnej kapłana. Wśród nich są msze gregoriańskie oraz msze zbiorowe. Wszystkie formy specyficzne powinny być jednak zatwierdzone przez Kongregację ds. Duchowieństwa jako kompetentną dykasterię Kurii Rzymskiej.

Msze Święte gregoriańskie

Nazwa pochodzi od papieża św. Grzegorza Wielkiego († 604). W *Dialogach* opisał on sytuację mnicha Justusa, który zmarł, złamawszy regułę, przez co popełnił grzech i cierpiał. Święty Grzegorz nakazał odprawienie 30 mszy przez kolejne dni. Kiedy została odprawiona ostatnia, zmarły mnich ukazał się i powiedział swojemu bratu, że został przyjęty do grona świętych⁴¹. W tym

⁴¹ Por. Grzegorz Wielki, *Dialogi* (IV, 57.8-16), tłum. E. Czerny, A. Świderkówna, Kraków 2007, s. 369–372.

wydarzeniu zwykło się widzieć początki Mszy św. gregoriańskiej – takie stanowisko potwierdził papież Benedykt XIV⁴². Niemniej jest bardzo prawdopodobne, że taka praktyka była znana już wcześniej, a opowiadanie przedstawia zwykły opis praktyki będącej już jakiś czas w użyciu w latach św. Grzegorza Wielkiego, którym on dał rozgłos swoim autorytetem⁴³. Ta hipoteza jest o tyle prawdopodobna, że św. Grzegorz nie wyjaśnia nikomu, dlaczego wybrał liczbę 30 dni. Ta liczba miała już wartość dla pogan, a w czasach starożytnego chrześcijaństwa znalazła nowe znaczenie wewnątrz doktryny i zwyczajów Kościoła⁴⁴. Możliwe jest też, że pierwowzór w liczbie dni modlitwy jako pomocy zmarłemu można upatrywać w hebrajskim *Kadisz*⁴⁵, przez co taka praktyka mogłaby znaleźć swój fundament biblijny w czasie żałoby, którą Izraelici zachowali po śmierci Mojżesza (por. Pwt 34,8)⁴⁶. Kongregacja Odpustów potwierdziła zwyczaj praktykowania mszy gregoriańskich oraz to, że wiara w ich skuteczność uwolnienia zmarłych od kar czyścowych jest pobożna i rozsądna, a praktyka, by były sprawowane w Kościele, jest zatwierdzona⁴⁷.

Oprócz teologii Mszy św. gregoriańskich należy przedstawić normy, które dotyczą ich sprawowania. Msza św. gregoriańska może być sprawowana za tylko jednego wiernego zgodnie z tradycją. Nie może być sprawowana jedna „gregorianka” za kilku zmarłych lub w intencji osoby żyjącej. Msze gregoriańskie to 30 nabożeństw sprawowanych przez 30 kolejnych dni. Jednak dla uzasadnionej przyczyny mogłyby być one przerwane np. ze względu na Triduum Paschalne, ze względu na chorobę kapłana, ze względu na Mszę św. pogrzebową lub ślubną⁴⁸. Wydaje się jednak, że jeśli prawo partykularne dopuszcza binowanie ze względu na Mszę św. obrzędową, to przerwanie Mszy św. gregoriańskich nie jest uzasadnione. Tym bardziej że nie muszą być sprawowane przez jednego kapłana, a mogą przez kilku, nawet 30, w Mszy św. sprawowanej indywidualnie

⁴² Por. J. Bricout, *Trentain*, [w:] *Dictionnaire pratique des connaissances religieuses*, Paris 1925, s. 737.

⁴³ Por. J.-C. Schmitt, *Spiriti e fantasmi nella società medievale*, Roma–Bari 2003, s. 45.

⁴⁴ Por. C. Polacchi, *Suffragio dei defunti e “messe gregoriane” nel IV libro dei Dialogi*, [w:] *La teologia dal V all’VIII secolo fra sviluppo e crisi. XLI Incontro di Studiosi dell’Antichità Cristiana (Roma, 9-11 maggio 2013)*, Roma 2014, s. 427.

⁴⁵ Por. G.B. Baroffio, *Messe Gregoriane*, [w:] *Enciclopedia Gregoriana. La vita, l’opera e la fortuna di Gregorio Magno*, Firenze 2008, s. 222.

⁴⁶ Por. C. Polacchi, *Suffragio dei defunti...*, dz. cyt., s. 427.

⁴⁷ Por. F.M. Cappello, *Tractatus canonico-moralis De Sacramentis*, t. 1: *De sacramentis in genere, de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia*, Taurini–Romae 1953, n. 722, s. 681

⁴⁸ Por. Sacra Congregatio Concilii, *Declaratio De continuitate celebrationis Missarum Tricenarii Gregoriani*, AAS 59 (1967), s. 229–230.

lub w koncelebrze⁴⁹. Istotą specyfiki owoców Mszy św. gregoriańskiej jest zatem łańcuch 30 nabożeństw odprawianych dzień po dniu i połączona z nimi wiara w możliwość zakończenia kar czyścowych dla zmarłego.

Msze zbiorowe

W myśl kan. 948 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku „należy odprawić oddzielnie Msze św. w intencji tych, za których została złożona i przyjęta ofiara, nawet niewielka”. Jest zatem zwyczajną formą sprawowania Eucharystii i aplikowania jej specjalnych owoców w intencji jednego ofiarodawcy. Jednak w ostatnich latach rozpowszechniła się praktyka Mszy św. zbiorowych, ponieważ istnieje więcej ofiar mszalnych i intencji niż w rzeczywistości jest to możliwe do aplikowania przez kapłanów. W związku z tym Kongregacja ds. Duchowieństwa wydała dekret *Mos iugiter* z 22 lutego 1991 roku, aby zapobiec i zweryfikować możliwe nadużycia w tak delikatnej kwestii, jaką jest Najświętsza Eucharystia⁵⁰. W dekreście przedstawione są warunki, które należy zachowywać przy sprawowaniu Mszy św. zbiorowych: wierni muszą być uprzednio i jasno poinformowani o tym, że składają ofiarę na Mszę św. zbiorową⁵¹; Msza św. powinna być jasno określona co do dnia i godziny oraz miejsca jej sprawowania; nie mogą być sprawowane więcej niż dwie Msze św. zbiorowe w tygodniu⁵². Ograniczenie to jest spowodowane troską o zachowanie wrażliwości i świadomości wiernych co do celu ofiary, składanej, by została odprawiona w danej intencji Eucharystia, a także aby odsunąć jakiegokolwiek zgorznie związane z możliwością wrażenia zysku albo świętokupstwa⁵³.

Trzeba dodać, że u podstaw dopuszczenia takiej praktyki niechybnie stoi opinia teologiczna, że owoce specjalne Mszy św. są nieograniczone, jak sama ofiara Jezusa na krzyżu, jeśli rozważy się fakt, że to przyjmujący owoce nie są w stanie skutecznie ich wszystkich podjąć. Stąd możliwe jest zwiększenie beneficjentów owoców specjalnych, jednak nie może się ono odbyć bez ich wiedzy i zgody. Z tego powodu Kongregacja ds. Duchowieństwa wprowadziła takie restrykcje prawne dotyczące tej specyficznej formy aplikowania owoców eucharystycznych wynikających z posługi kapłańskiej.

⁴⁹ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 44.

⁵⁰ Por. B.F. Pighin, *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016, s. 186.

⁵¹ Por. Congregatio pro Clericis, decr. *Mos iugiter* (22 febr. 1991), art. 2, § 1, AAS 83 (1991), s. 443–446.

⁵² Por. Congregatio pro Clericis, decr. *Mos iugiter*, dz. cyt., s. 443–446.

⁵³ Por. Congregatio pro Clericis, decr. *Mos iugiter*, dz. cyt., s. 443–446.

Przykład praktyki niezaaprobowanej przez Stolicę Świętą

Nie powinno tworzyć się nowych specyficznych form aplikowania owoców Mszy św. ze względu na fakt, że mogą one przynieść szkodę dla samego zwyczaju i przyjętych form aplikowania owoców. Prawdopodobnie ze względu na istnienie mszy gregoriańskich za zmarłych pojawiały się różnego rodzaju nieuzasadnione zwyczaje aplikowania Mszy św. za żywych⁵⁴. Wśród zwyczajów niezaaprobowanych przez Stolicę Świętą należy wspomnieć o praktyce zwanej *quadragintaquatuor Missarum* wprowadzonej przez bernardynów z Rzeszowa, którzy po I wojnie światowej propagowali praktykę 44 Mszy św. za żywego wiernego, który po odprawieniu ich (niekoniecznie przez kolejne dni) po swojej śmierci miałby po trzech dniach być uwolniony od kar czyścowych. Wprowadzenie takiej praktyki próbowano uzasadniać jako *ex revelatione divina*, tj. pochodzące z objawienia Bożego⁵⁵. W tej sprawie interweniowała Kongregacja Świętego Oficjum, która pismem z 17 marca 1934 roku, zatwierdzonym przez papieża Piusa XI, potępiła praktykę, zabraniając jednocześnie dalszego propagowania jej i uniemożliwiając przyjmowanie stypendiów mszalnych czy zbierania ich na ten cel. Wszyscy, którzy nie podporządkowaliby się tej decyzji i praktykowali ten model *quadragintaquatuor Missarum*, zaciągali na siebie kary kościelne *ipso facto* – duchowni karę suspensy *a divinis*, natomiast wierni świeccy karę pozbawienia prawa do przyjmowania sakramentów⁵⁶. Tak ciężkie kary i to zaciągane z samego faktu praktykowania tej formy aplikowania Mszy św., zarówno dla duchownych, jak i dla świeckich, oraz słabe umotywowanie istnienia opinii dotyczącej możliwości aplikowania w takiej formie owoców Mszy św. spowodowały, że praktyka przestała istnieć⁵⁷.

Stąd wniosek, że nie należy wprowadzać jakichś szczególnych praktyk i zwyczajów w tej materii, a jeśli już takie są potrzebne lub przydatne, warto zatroszczyć się przynajmniej o aprobatę ordynariusza miejsca.

Zakończenie

Na podstawie przedstawionych kwestii można zaobserwować, jak bardzo w tej materii są powiązane aspekty teologiczne z aspektami prawa kanonicznego.

⁵⁴ Por. G.B. Baroffio, *Messe Gregoriana*, dz. cyt., s. 223.

⁵⁵ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 44.

⁵⁶ Por. Suprema Sacra Congregatio S. Officii, Decr. *Praxis quam dicunt «quadragintaquatuor Missarum» reprobatur*, AAS 26 (1934), s. 233.

⁵⁷ Por. M. Pastuszko, *Najświętsza Eucharystia...*, dz. cyt., s. 44.

Wszystkie decyzje dyscyplinujące materię intencji mszalnych mają swoje korzenie w teologii. Z przeanalizowanych zagadnień dotyczących owoców sprawowanej Eucharystii i norm odnoszących się do aplikowania Mszy św. w intencji ofiarodawcy wyodrębnia się fundament tej praktyki: jest nią sprawowanie Eucharystii przez kapłana w imieniu Chrystusa; on przedstawia intencję w osobie Chrystusa, czyli to sam Chrystus ofiaruje siebie w tej intencji, którą sprawuje kapłan. Wynika z tego, jak wielka jest jedność sakramentalna kapłana z Chrystusem podczas sprawowania Eucharystii. To wielki dar i wielka odpowiedzialność, stąd nieustanna troska Kościoła, aby dyscyplina dotycząca przyjmowania ofiar mszalnych i ofiarowania owoców wynikających z ministerialnej posługi kapłanów była wiernie zachowywana i aby w zwyczaju praktyki przekazywania tych specjalnych owoców nie było nadużyć, które mogłyby stać się powodem zgorznienia u wiernych albo przyczyną jakiegoś niezrozumienia istoty sprawy.

Bibliografia

- Baroffio G.B., *Messe Gregoriane*, [w:] *Enciclopedia Gregoriana. La vita, l'opera e la fortuna di Gregorio Magno*, Firenze 2008.
- Bartnik C.S., *Dogmatyka katolicka*, t. 2, Lublin 2003.
- Bricout J., *Trentain*, [w:] *Dictionnaire pratique des connaissances religieuses*, Paris 1925.
- Cappello F.M., *Tractatus canonico-moralis De Sacramentis*, t. 1: *De sacramentis in genere de Baptismo, Confirmatione et Eucharistia*, Taurini–Romae 1953.
- Congregatio pro Clericis, Decr. *Mos iugiter* (22 febr. 1991), „Acta Apostolicae Sedis” 83 (1991), s. 443–446.
- Fontes*, P. Gasparri (ed.), t. 1, Romae 1923.
- García Ibáñez Á., *L'Eucaristia, dono e mistero. Trattato storico-dogmatico sul ministero eucaristico*, Roma 2008.
- Grzegorz Wielki, *Dialogi*, tłum. E. Czerny, A. Świderkówna, Kraków 2007.
- Jan Paweł II, Konsytuacja Apostolska *Pastor Bonus* (28 czerwca 1988), art. 97, 2°, „Acta Apostolicae Sedis” 80 (1988), s. 841–912.
- Jan Paweł II, List Apostolski *Dominicae Cenaе* (24 lutego 1980) 8, „Acta Apostolicae Sedis” 72 (1980), s. 128–129, polskie tłumaczenie za: Wiara.pl, <https://papiez.wiara.pl/doc/377312>.
Dominicae-cenae-o-tajemnicy-i-kulcie-Eucharystii/8 [dostęp: 6.02.2021].
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Mszal rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986.
- Obrzędy pogrzebu dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Katowice 1998.
- Pastuszko M., *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997.
- Paweł VI, Encyklika *Mysterium fidei* (3 września 1965), „Acta Apostolicae Sedis” 57 (1965), s. 761, polskie tłumaczenie za: Opoka.pl, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/encykliki/mysterium_fidei_03091965.html [dostęp: 6.02.2021].

- Pighin B.F., *Diritto sacramentale canonico*, Venezia 2016.
- Polacchi C., *Suffragio dei defunti e "messe gregoriane" nel IV libro dei Dialogi*, [w:] *La teologia dal V all'VIII secolo fra sviluppo e crisi. XLI Incontro di Studiosi dell'Antichità Cristiana (Roma, 9-11 maggio 2013)*, Roma 2014, s. 419–433.
- Rambaldi G., *Eucaristia: il mistero dell'altare nel pensiero e nella vita della Chiesa*, Roma 1957.
- Ruotolo D., *Chi morrà, vedrà. Il Purgatorio e il Paradiso*, Napoli 1984.
- Sacra Congregatio Concilii, *Declaratio De continuitate celebrationis Missarum Tricenarii Gregoriani*, „Acta Apostolicae Sedis” 59 (1967), s. 229–230.
- Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, *Decretum Accidit* (11 iun. 1976), „Acta Apostolicae Sedis” 68 (1976), s. 621–622.
- Schmitt J.-C., *Spiriti e fantasmi nella società medievale*, Roma–Bari 2003.
- Sobór Trydencki, Sesja XXII, *Kanony o Najświętszej ofierze mszy świętej* 3, [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, A. Baron, H. Pietras (red.), t. 4/2, Kraków 2007.
- Sobór Trydencki, Sesja XXII, *Nauka o mszy świętej*, R. 2, [c], [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, A. Baron, H. Pietras (red.), t. 4/2, Kraków 2007.
- Sobór Trydencki, Sesja XXV, *Dekret o czyszczeniu* 1, [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, A. Baron, H. Pietras (red.), t. 4/2, Kraków 2007.
- Suprema Sacra Congregatio S. Officii, *Decr. Praxis quam dicunt «quadraointaquatuor Missarum» reprobatur*, „Acta Apostolicae Sedis” 26 (1934), s. 233.
- Tomasz z Akwinu, *Suma Teologiczna*, t. 28: *Eucharystia*, Londyn 1974.
- Szypa M., *Nadzieja zbawienia w liturgii pogrzebu dzieci*, „Liturgia Sacra” 22 (2016), s. 475–482.
- Trojanowski B., *Il suffragio per le anime purganti nell'epoca patristica*, Roma 2017.
- „Communicationes” 13 (1981), s. 244.

BARTOSZ TROJANOWSKI (KS. DR) – jest absolwentem Papieskiego Uniwersytetu Santa Croce w Rzymie (teologia dogmatyczna) oraz Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie (prawo kanoniczne) oraz adiunktem na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. W Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej pełni urząd wikariusza biskupiego ds. dyscypliny sakramentów i duchowieństwa.